

САША В. МИЈАЛКОВИЋ *
Криминалистичко-полицијска академија
Београд

УДК 327.7/.8"1950/..."
351.74/.75
351.86
ИД БРОЈ 192631820
Прегледни рад
Примљен: 14.04.2012
Одобрен: 11.06.2012

ТРАНЗИЦИЈА КУЛТУРЕ НАЦИОНАЛНЕ БЕЗБЕДНОСТИ У ПОСТХЛАДНОРАТОВСКОМ МЕЂУНАРОДНОМ АМБИЈЕНТУ**

Сажетак: Крај хладног рата је био и крај тензија и страха од избијања глобалног (нуклеарног) рата. Иако се чинило да је „свет напокон одахнуо”, међународни учесници су морали да се посвете проблемима који су, због хладноратовске трке у наоружању, били запостављени. Наиме, на међународној сцени је дошло до бујања невојних безбедносних претњи – дезинтеграционих националистичких и верских екстремизама који су резултирали грађанским ратовима, насилним превратима, оружаним побунама и тероризмом, затим до експанзије међународног криминала свих врста, повећања илегалних миграција, глобализације сиромаштва и економских криза, интензивирања угрожавања животне средине и природних непогода и катастрофа итд. Највећа претња безбедности државе више није рат, већ невојне претње које су неретко глобалног домаћаја или долазе изнутра, од недржавних чинилаца. Нови међународни безбедносни амбијент и нова агенда безбедносних претњи учиниле су традиционални (државоцентрични и милитаристички) концепт националне безбедности недовољним и неефикасним, а тиме и неодрживим. Уз то, држава више није једини провајдер безбедности, већ добија „конкуренте” у недржавном сектору безбедности. Промена целокупног међународног безбедносног амбијента нуж-

* sasa.mijalkovic@kpa.edu.rs

** Овај рад је резултат реализовања научноистраживачког пројекта под називом „Развој институционалних капацитета, стандарда и процедура за супротстављање организованом криминалу и тероризму у условима међународних интеграција”. Пројекат финансира Министарство просвете и науке Републике Србије (број 179045), а реализује Криминалистичко-полицијска академија у Београду (2011–2014). Руководилац пројекта је проф. др Саша Мијалковић.

но је условила и промену у приступу држава заштити своје безбедности. Стога су очигледни реформе националних система безбедности, али и нова филозофија стварања стратегија националне безбедности и спровођења националних безбедносних политика. Речју, сасвим је уочљива нова *епоха културе националне безбедности*.

Кључне речи: постхладноратовска ера, међународна безбедност, национална безбедност, угрожавање безбедности, политика и стратегија безбедности, безбедносна култура

Увод

Безбедност и култура су комплементарне и зависне категорије: ако се култура дефинише као скуп универзалних вредности на основу којих човек одређује свој положај у друштву и свету, а безбедност као заштита и заштићеност тих вредности, јасне су њихова повезаност и условљеност. Стога је и неспорно да је сваком појединцу или друштвеном колективу својствен извештај *стил – култура безбедносног живљења*.

Уопштено, безбедносна култура је понашање којим се ствара безбедност или доприноси безбедности, односно понашање којим се не угрожава или не доприноси угрожавању безбедности. Одређеније, безбедносна култура је скуп усвојених ставова, знања, вештина и правила из области безбедности, испољених као понашање и процес о потреби, начинима и средствима заштите личних, друштвених, националних и међународних вредности од свих извора, облика и носилаца угрожавања, без обзира на место или време њиховог испољавања (Стајић, Мијалковић, Станаревић, 2005: 29–30).

Значи, безбедносна култура је понашање вођено свешћу о неопходности супротстављања појавама угрожавања безбедности и то: отклањањем етиолошких чинилаца; самосталном акцијом против учесника угрожавања уколико се тиме не угрожава сопствена безбедност или безбедност других; благовременим алармирањем релевантних субјеката безбедности; самосталном акцијом или алармирањем субјеката безбедности који ће спречити настанак последице, ублажити, отклонити или онемогућити развој настале штетне последице, али и што делотворније ревитализовати нападнуте вредности.

С обзиром на порекло и носиоце, безбедносна култура се може поделити на *индивидуалну* (безбедносна култура појединца, односно микроколектива попут породице и суседства), *масовну* (безбедносна култура друштва), *професионалну* (безбедносна култура својствена про-

фесијама), *културу националне безбедности*, а у проширеном контексту и на *културу међународне* (однос међународне заједнице према безбедности међународних региона) и *глобалне безбедности* (однос човечанства према својој – планетарној безбедности).

Културу националне безбедности чине синергични ефекти свих наведених нивоа безбедносне културе у заштити националних и државних вредности и интереса. У ширем смислу, реч је о конструктивном деловању утемељеном на изграђеној свести појединаца, колектива, службеника државног апарата и националног система безбедности о вредностима којима је неопходно пружити заштиту, њиховом значају, неопходности и механизмима њихове заштите на појединачном и друштвеном плану, у оквиру реалне друштвене стварности и стања међународне безбедности.

Култура националне безбедности је стара колико и концепт националне безбедности и њене промене су у непосредној узрочно-последичној вези с променама концепције националне безбедности. Наиме, држава је, од свог настанка, ексклузивни стваралац и чувар безбедности јер поседује механизме војне, економске и политичке моћи и принуде. Међутим, у савременом свету се такав приступ увелико напушта. То отвара простор новом приступу безбедности, у коме недржавни сектор и тзв. безбедносно самоорганизовање друштва играју све значајнију улогу. Државни сектор безбедности данас делује све селективније, усредсређујући се на „опаснија” угрожавања, док се различитим облицима организовања друштву све више препушта да се само штити од других, „мање опасних” појава. Реч је о систему који, у једном континуираном процесу и захваљујући сарадњи више државних и недржавних учесника, остварује функцију безбедности. Тиме се ствара нова култура безбедности која, пре свега, има превентивни циљ и значај, и у којој учествују сви субјекти друштвене заједнице, а не само државни органи (Мијалковић, 2009: 601–617). У том смислу, култура националне безбедности више не зависи директно од политичке културе, нити се подудара с њом.¹ Истовремено, концепције националне безбедности умногоме зависе од безбедносних политика и околности на међународној сцени, тј. од стања међународне безбедности.

¹ Реч је о скупу вредности, убеђења и ставова у оквиру којих делује политички систем. Политичка култура подстиче извесна политичка деловања, чиме се утиче на стабилност политичког система и рационалност доношења политичких одлука, што су важне детерминанте стратегије и политике националне безбедности (Rosamond, 1997: 77–80).

Транзиција концепта националне безбедности

Безбедност државе се може посматрати из аспекта традиционалног и аспекта савременог концепта националне безбедности. У средишту *традиционалног концепта националне безбедности* су опстанак суверене државе, тј. њена територија и независност, као *виталне вредности* и *државни интереси* који су најчешће супротни интересима других држава и које је требало штитити од непосредних војних и субверзивних, па и нуклеарних претњи. Преовлађујући поступак државе да се у таквој анархичној структури међународних односа заштити од претњи усмерених ка њеним виталним вредностима и интересима јесте јачање њене моћи, а пре свега њених „тврдих” елемената – војних и обавештајних, а потом и економских. Такав модел националне безбедности назива се још и *вестфалским моделом националне безбедности*, јер је настао с настанком прве модерне – суверене (вестфалске) државе, склапањем Вестфалског мира 1648. године.

Савремена национална безбедност је концепт заштите референтних вредности и интереса који обједињује безбедност друштва (без обзира на етничко, верско, расно и идеолошко опредељење његових чланова) и безбедност државе, али и њихово партиципирање у међународној и глобалној безбедности. Заштићеност виталних вредности и интереса остварује се обједињеним деловањем војног и цивилног, државног и недржавног сектора безбедности, ослањајући се на видове међународне сарадње у безбедности и на многобројне међународне (невладине и међувладине) учеснике. Назива се још и *поствестфалским моделом националне безбедности*. Поменуте вредности пре свега подразумевају: опстанак државе и нације; мир, слободу, права и безбедност људи и друштвених група; квалитет живота народа и нације и социјално благостање; уставни и правни поредак државе и владавину права; јавни поредак, ред и мир; економски просперитет, енергетску стабилност и информационе ресурсе; политичку стабилност и национално јединство; територијални интегритет; суверенитет; национални понос и достојанство; национални идентитет; здраву животну средину и друге вредности. Референтни интереси су у функцији референтних вредности.

Безбедносни изазови, ризици и претње државним и националним вредностима данас су „пре унутрашњи, него спољни и пре невојни, него војни; пре долазе од недржавних учесника, него од суверених држава” (Terriff, Croft, James, Morgan, 2001: 135). Према традиционалном концепту националне безбедности, највећом опасношћу за виталне државне

вредности и интересе сматране су војне претње. Данас, међутим, преовлађују *политичке претње* (унутрашња нестабилност, „неуспешне државе”, тероризам, кршење људских права итд.), *економске претње* (сиромаштво, растући јаз између сиромашних и богатих, међународне финансијске рецесије, утицај неформалних центара финансијске моћи, пиратерија итд.), *човеком изазване еколошке претње* (нуклеарне катастрофе, планетарни еколошки проблеми, деградација земљишта и воде, мањак хране и других природних ресурса итд.) и *друштвене претње* (сукоб мањине и већине, пренасељеност, организовани криминал, илегалне миграције, инфективне болести и заразе итд.). То је условило померање пажње са тзв. *војне* ка тзв. *обухватној безбедности* (DCAF – Inter-Parliamentary Union – CCMR, 2000: 16).

ПРЕТЊЕ	ОБЈЕКТИ УГРОЖАВАЊА			
	Појединци	Друштвене групе	Владе/ државе	Свет
Појединаца	Криминал, злочини из мржње	Ратни злочини, тероризам	Тероризам	НХБ тероризам
Друштвених група	Злочини из мржње	Тероризам, геноцид, културоцид	Тероризам, грађански рат, оружана побуна	НХБ тероризам
Влада	Угрожавање људских права	Геноцид, политицид, културоцид	Рат, економске санкције	Нуклеарни рат
Глобалног домашаја	Сиромаштво, индустријске незгоде, загађење	Глобално загревање	Глобално загревање	
Нељудског порекла	Заразе, природне катастрофе		Природне катастрофе, индустријске незгоде,	Астероид, пад комете

Табела 1: Доминантне савремене безбедносне претње
(прилагођено из: Hough, 2008: 18; видети и:
Милојевић, 2009; Мијалковић, 2010)

Значи, угрожавање националне безбедности данас подразумева *дејство и последице свих угрожавајућих појава усмерених против виталних друштвених и државних, односно националних вредности и интереса*. То се односи и на безбедносну ситуацију у нашој земљи, као и на читавом геопростору Балкана.

РИЗИЦИ И ПРЕТЊЕ	СТЕПЕН ИНТЕНЗИТЕТА		
	Краткорочни и	Средњорочни	Дугорочни
Велики оружани сукоби	НИЗАК	НИЗАК	НИЗАК
Регионални неспоразуми и сукоби	НИЗАК	НИЗАК	НИЗАК
Војне интервенције	НИЗАК	НИЗАК	НИЗАК
Оружане побуне	ВИСОК	СРЕДЊИ	НИЗАК
Тероризам	ВИСОК	СРЕДЊИ	СРЕДЊИ
Етничке напетости	ВИСОК	СРЕДЊИ	НИЗАК
Национални и верски екстремизам	ВИСОК	СРЕДЊИ	СРЕДЊИ
Организовани криминал	ВИСОК	СРЕДЊИ	СРЕДЊИ
Природне и индустријске катастрофе и епидемије већих размера	ВИСОК	СРЕДЊИ	СРЕДЊИ
Илегалне миграције становништва	СРЕДЊИ	СРЕДЊИ	СРЕДЊИ

Табела 2: *Процена ризика и претњи за безбедност Републике Србије и њеног окружења (Јанковић, 2007)*

Промена природе и агенде безбедносних претњи довела је и до реконцептуализације националних система безбедности.² Традиционално, национални систем безбедности чини пет сектора: војни, полицијски (јавна и тајна полиција), правосудни, спољнополитички и економски. У њима су јасно разграничени: *војни сектор безбедности* (који чине војска, војна полиција, војне службе безбедности, цивилна одбрана и заштита, војно правосуђе, а неретко и војни систем социјалног и здравствене

² У ширем смислу, национални систем безбедности обухвата све потенцијале (природне, људске, материјално-техничке, нормативно-политичке и институционалне ресурсе) једне земље, који су ангажовани у очувању виталних националних и државних, али и међународних и глобалних вредности и интереса. У ужем смислу, то су само делови тих ресурса који су специјализовани и који професионално, легално и легитимно, непосредно или посредно, остварују функцију националне безбедности (Мијалковић, 2011: 271).

ног осигурања и војно здравство) и *цивилни сектор безбедности* (који чине остали субјекти безбедности, пре свега полиција, обавештајне службе, правосуђе, органи за извршење кривичних санкција, инспекције, царина и други субјекти цивилног друштва).

Таква структура је добрим делом заступљена и у савременим системима безбедности, уз укидање грубих подела појединих надлежности војног и цивилног сектора безбедности (нпр., у супротстављању тероризму, организованом криминалу, техничким и технолошким опасностима, природним непогодама и сл.). Међутим, после Другог светског рата, у државама глобалног Запада нагло се развио недржавни сектор безбедности, док су такве тежње у земљама источног лагера приметне знатно касније. Иако је њихово деловање првобитно било усмерено ка заштити референтних вредности које су превасходна брига тзв. цивилног сектора безбедности, временом су почели да врше и извесне војне функције у оквиру тзв. *приватних безбедносних компанија за војни менаџмент, консалтинг и пружање војних услуга*. Тако је недржавни сектор, који је обављао неке функције цивилног сектора безбедности, попримио атрибуте државно-војног сектора безбедности. Међутим, на геопростору Балкана та тежња је још у повоју.

Значи, данас је израженија подела на *државни сектор безбедности* (субјекти и снаге које оснива држава) и *недржавни сектор безбедности* (субјекти и снаге недржавних учесника). Поред тога, у систему безбедности неких земаља приметни су и субјекти међународног сектора безбедности, како цивилног, тако и војног, како међувладиног, тако и невладиног сектора (нпр., војноцивилне мировне мисије, војне компаније у улози мировне мисије, представници институција међународне полицијске и војне сарадње, органи међународног старатељства, представници међународних невладиних хуманитарних организација итд.).

Дубоке друштвене промене у економској, социјалној, правној, политичкој и моралној сфери живота светског, па и нашег друштва током последњих неколико деценија створиле су нове околности у којима се одвијају догађаји од значаја за националну безбедност. Осећај несигурности никада није био јачи, иако организација, функција и системи безбедности никада нису били развијенији. Државе су морале да промене своју концепцију националне безбедности, посебно државе реалсоцијализма које су прихватиле савремени концепт националне безбедности. То је подразумевало и изградњу једне нове културе националне безбедности. Многе државе, међу којима и наша, по први пут су израдиле стратегије националне безбедност. То је, између осталог, било подстакнуто и прихватањем нове *политичке културе*, засноване на демократским вред-

ностима и тековинама евроатлантских интеграција, која је условила транзицију културе националне безбедности.

Транзиција културе националне безбедности

Култура националне безбедности је саставни део националног идентитета, јер представља јединствен однос државе и друштва према својој безбедности (национални безбедносни идентитет). Укратко, то је специфичан модел – стил (само)заштите државе. Степен њене развијености истовремено одражава и укупни културни и демократски ниво појединих држава и друштава. Она се, између осталог, заснива на начелу законитости – организовања и функционисања уз уважавање начела, норми и стандарда међународног и националног права, стратегијско-доктринарних докумената и професионалне етике. Уз то, непосредно утиче на структуру националног система безбедности, коју заправо чине носиоци, субјекти и снаге безбедности, и на међународну сарадњу у области безбедности, од које још непосредније зависи. Култура националне безбедности се испољава кроз политику и стратегију националне безбедности, које су утврђене многобројним стратегијским документима и политичким одлукама.

Свака политика, па и безбедносна, јесте „уметност владања”. *Безбедносна политика* је управљачка и конкретна делатност политичких субјеката, усмерена ка достизању што вишег степена националне безбедности (Анжич, 1997: 38). То је скуп правила у складу с којима се безбедност разлучује од небезбедности, те помоћу којих се специфичним дејствима (мерама и активностима) небезбедност пригушује на рачун безбедности (Стајић, 2008: 21). У ширем смислу, чини је више националних политика: спољна, одбрамбена, економска, социјална, еколошка, здравствена, енергетска, образовна и друге политике, којима се остварују тзв. посебне државне стратегије.

Политика националне безбедности представља владин приступ безбедности, њена очекивања и напоре ка њеном остваривању. Укључује крупне одлуке у безбедносном сектору које утичу на спољну и унутрашњу безбедност државе и друштва. Заснива се на извесном прихваћеном доктринарно-практичном приступу безбедности, а развија се у оквиру међународног и националног права и политичко-стратегијских докумената. Није утемељена само на схватању потреба и приоритета националне безбедности, већ је и под утицајем различитих спољних чинилаца, притисака и обавеза. Стога је динамична и подложна сталном преиспи-

тивању (DCAF – Inter-Parliamentary Union – CCMR, 2000: 27). Безбедносна политика обликује стратегију националне безбедности, док је истовремено њен продукт, али и средство њеног остваривања.

Стратегија националне безбедности је систем комплементарних норми из области државних стратегија које се непосредно односе на систем безбедности и остваривање специфичних безбедносних функција државе у области политичког, економског, правног, технолошког, едукативног, информативног, војног, верског живота, као и у другим областима државног живота. То је целовит и релативно трајан програм, чијим спровођењем у дело треба да се остваре спољна и унутрашња безбедност државе у миру и рату ефикасним супротстављањем безбедносним изазовима, ризицима и претњама. Другим речима, то је скуп исказа у форми правила, начела и норми, који се користе у доношењу дугорочних управљачких акција у националном систему безбедности, ради заштите националних и државних вредности и интереса (Ковач, 2003: 82, 72).

Дакле, *култура националне безбедности* је модел националне безбедносне стратегије и политике, тј. односа националних власти према структурној позицији државе у међународном систему, пре свега из аспеката субјективног разумевања објективних претњи националној безбедности, инструмената за идентификовање тих претњи и склоности и способности ка унилатералном или мултилатералном деловању. Одређују је четири детерминанте: поглед државе на спољашње окружење; национални идентитет; инструменталне преференције и интеракцијске преференције. Државе с различитим безбедносним културама теже ће се усагласити о томе шта је претња, као и о адекватним средствима за њено ублажавање. Два су преовлађујућа типа културе националне безбедности: *поствестфалски модел*, који доводи до међународне сарадње у безбедности, и *вестфалска варијанта*, која може (а не мора) да омета ту сарадњу (Kirchner, Sperling, 2010: 8–10. Табела 3 је преузета из истог дела).

	Детерминанте културе националне безбедности	Вестфалске државе	Поствестфалске државе
Поглед на спољашње окружење	Односе се на консензус елита о потчињености динамици међународног система, значај и одрживост државног суверенитета и одређење безбедносних претњи.	Компетитивни међународни систем заснован на сувереној и територијалној држави; међудржавна интеракција је у великој мери „нулта сума”.	Кооперативни међународни систем с либералнијим односом државе према суверености и територији; инсистирање на благостању; изражена међудржавна интеракција.
Идентитет	Начин на који националне елите дефинишу <i>vis-à-vis</i> спољашњи свет.	„Егоистично” одређивање националних интереса и дефинисање нације супротно „некој другој” која представља егзистенцијалну претњу.	Денационализација националног интереса; национално је уграђено у шире колективно „МИ” пре него у супротност „неком другом”.
Инструменталне преференције	Преферирани инструменти државне политике, који могу да се ослањају на „твдру” или „меку” моћ државе.	Реалистички извори моћи, нарочито ослањање на принудне инструменте државне политике.	Непосредна и посредна институционална моћ, давање предности ослањању на преговарачке инструменте државне политике.
Интеракцијске преференције	Давање предности унилатералној, билатералној или мултилатералној сарадњи у решавању безбедносних претњи.	Давање предности унилатерализму, до условног и привременог билатерализма или мултилатерализма.	Давање предности мултилатералној сарадњи унутар институција, до негирања суверених прерогатива, с циљем оснаживања пре институционалних него националних активности.

Табела 3: *Културе националне безбедности*

За разлику од ранијег – обавештајно-милитаристичког стила одбране националне безбедности од шпијунаже, обавештајних субверзија и оружаних напада споља и изнутра, данас су уочљива два приступа стварању безбедносне политике. Први је одређен локацијом безбедносног проблема (држава, друштво, групе) и инструментима њиховог решавања (принуда или преговори). Комбиновањем тих променљивих добија се следећих шест типова безбедносних политика: *политика решавања међудржавних сукоба; политика решавања унутардржавних сукоба; политика спречавања криминализације националне економије; политика избегавања краха слабих или пропадајућих држава; политика институционализације демократских норми и институција на регионалном нивоу и политика изградње делотворног система регионалне политике*. Те безбедносне политике неретко се преклапају и комбиновано спроводе, јер је и безбедносна ситуација често везана за више безбедносних проблема.

Други приступ безбедносној политици се заснива на институционалном и нормативном оквиру којим се подржавају мултилатералне мировне мисије, мировне операције и операције наметања мира у преконфликтним и постконфликтним регијама. Он има много добрих страна, али искључује интерне функције безбедносне политике усмерене ка цивилном друштву. Таква безбедносна политика има две функције – *изградња институција и решавање сукоба*, и обухвата два скупа инструмената – *преговоре* (економија, политика и дипломатија) и *принудна средства* (војно интервенисање и полицијске активности). Уопштено, постоје четири преовлађујућа типа безбедносне политике: *политика сигурности*, усмерена ка постконфликтној реконструкцији и изградњи поверења између учесника у сукобу, најчешће уз помоћ механизма полицијске делатности и пограничних послова, постконфликтног надзора и помоћи у економској реконструкцији; *политика превенције*, која подразумева контролу наоружања и пролиферације оружја као техничку помоћ у политичкој и економској реформи, од успостављања цивилно-војних односа до побољшања могућности за демократско управљање и развоја тржишне економије; *политика заштите*, у смислу интерних и мултилатералних настојања да се употпуне традиционалне функције заштите друштва од претњи здравственој безбедности, прекограничних претњи, тероризма, организованог криминала и деградације животне средине, и *политика присиле*, којом се унилатералним, билатералним и мултилатералним војним интервенцијама решавају сукоби. И ове политике се неретко комбинују (Kirchner, Sperling, 2010: 8–10).

Безбедносна политика се остварује кроз: правни систем, стратегију националне безбедности и друге стратегије, националне планове акција, свакодневну и тзв. *ad hoc* политику у хитним ситуацијама, политичке одлуке извесних државних органа (председника, влада, скупштина, министарстава), одлуке управљачких структура националног система безбедности засноване на упутствима државних органа или на законским овлашћењима, механизме међународне сарадње итд.

Закључак

Концепт националне безбедности је доживео велики преображај крајем двадесетог века. Он је непосредна последица крупних политичких промена и глобалног реструктурирања на међународној постхладноратовској сцени, али и ширење нових појава угрожавања националне и међународне безбедности. То је, свакако, условило и реформу дотадашњих милитаристичких стратегија и политика националне безбедности у тзв. обухватне концепције националне безбедности, којима се друштва и државе подједнако штите од војних, али и невојних претњи. Сасвим је јасно да је наступила нова епоха културе националне безбедности, утемељена на континуираном, свеобухватном и самоодговорном безбедносном деловању појединаца, друштва, државних органа и међународне заједнице.

Узрочно-последична веза концепције националне безбедности и културе националне безбедности указује на то да од степена развијености безбедносне културе и квалитета мобилизације њених субјеката и инструмената зависи и заштићеност одлучујућих вредности појединца, друштва и државе. Постојање стратешког документа о заштити националне безбедности један је од главних услова за развој безбедносне културе, али и оријентир при стварању и вођењу политике националне безбедности. Стога су се и постсоцијалистичке државе, којима припадају и државе бивше Југославије, прикључиле преовлађујућој тежњи ка изради стратегија националне безбедности. Тиме указују на своју „нову културу националне безбедности”, која се очекује од кандидата у процесу евроатлантских интеграција.

Кључна карактеристика промене културе националне безбедности после хладног рата односи се на усмереност држава ка мултилатералној међудржавној сарадњи у области заштите својих интереса и вредности, пре него ка самосталном достизању „себичних” циљева. Очигледно је и да се национални безбедносни идентитет држава изграђује без потребе да се сопствени национални интереси постављају супротно државама за

које се претпоставља да су претње њиховој физичкој егзистенцији. Безбедносна култура након хладног рата се одликује и мањим ослањањем државе на „тврде” (војне и обавештајне) елементе моћи при пројектовању државне политике, као и кооперативном (остварење националних интереса успостављањем сарадње у области безбедности), више него компетитивном (надметајућом и конфликтном) праксом. Најзад, безбедност се доживљава као свеобухватна, при чему се подједнако уважава опасност од природних, људских, техничких и технолошких претњи. Очигледно је да је култура националне безбедности динамична појава, те да еволуира заједно с развојем националних заједница и глобалног друштва.

Литература:

1. Anžič, Andrej (1997): *Varnostni sistem Republike Slovenije*, Časopisni zavod Uradni list Republike Slovenije, Ljubljana.
2. Hough, Peter (2008): *Understanding Global Security*, Routledge, London and New York.
3. Kirchner, Emil J.; Sperling, James (Eds.) (2010): *National Security Cultures – Patterns of Global Governance*, Routledge, London and New York.
4. Kovač, Mitar (2003): *Strategijska i doktrinarna dokumenta nacionalne bezbednosti – teorijske osnove*, Svet knjige, Beograd.
5. Mijalković, Saša (2011): *Nacionalna bezbednost*, Kriminalističko-policijska akademija, Beograd.
6. Mijalković, Saša (2009): O korelaciji kulture i nacionalne bezbednosti, *Kultura polisa*, 11/12.
7. Mijalković, Saša (2010): Obaveštajne strukture terorističkih i kriminalnih organizacija, *NBP*, 2.
8. Milojević, Saša (2009): Nuklearni terorizam, *Bezbednost*, 3.
9. *Parliamentary Oversight of the Security Sector – Principles, mechanisms and practices* (2000), DCAF – Inter-Parliamentary Union – CCMR, Belgrade.
10. Rosamond, Ben (1997): Political Culture. In Axford, B. et al. (Eds.), *Politics – An Introduction*, Routledge, London.
11. Stajić, Ljubomir; Mijalković, Saša; Stanarević, Svetlana (2005): *Bezbednosna kultura*, Draganić, Beograd.
12. Stajić, Ljubomir (2008): *Osnovi sistema bezbednosti sa osnovama istraživanja bezbednosnih pojava*, Pravni fakultet u Novom Sadu, Novi Sad.
13. Terriff, Terry; Croft, Stuart; James, Lucy; Morgan, Patrick M. (2001): *Security Studies Today*, Polity Press, Cambridge.
14. Tadić, Ljubomir (1996): *Politikološki leksikon*, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd.
15. Vejnović, D., Šikman, M. (2007): *Defendologija – društveni aspekti bezbednosti moderne države*, VŠUP, Banja Luka.

National Security Culture Transition in Post-Cold War International Milieu

Summary: Ending the Cold War was the end of the tension and fear of the outbreaking the global (nuclear) war. Although it seemed that "the world finally relieved", international actors have had to give themselves up to the problems that were neglected due to the Cold war conflicts. Namely, in the international arena has been a proliferation of non-military security threats – disintegrational nationalist and religious extremism that resulted in civil wars, violent overturns, armed insurgencies and terrorism, expansion of all types of international crime, illegal migration, globalization of poverty and economic crisis, intensifying natural disasters and threats to the environment, etc. The greatest threat to national security is no longer a war, but non-military threats that are often global range threats, or threats that came within the state, by non-state actors. The new international security milieu and a new agenda of security threats have made the traditional (and militaristic and state-oriented) concept of national security, insufficient and inefficient, and therefore unsustainable. Besides, the state is no longer the only security provider, but it gets the "competitors" in form of non-state security sector. Changes in the entire international security milieu have caused a change in the way in which nations protect their own safety. So, we clearly notice national security system reform and creating a new philosophical approach in national security strategy and implementation of national security policy. Finally, it is evident that a new epoch of national security culture has come.

Key words: Post-Cold War Era, International Security, National Security, Security Endangering, Security Policies and Strategies, Security Culture